O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI, CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi:
№ BD-60710400 – 1.15
"29" 08 2024 yil

"TASDIQLAYMAN"
O'quv ishlari bo'yicha prorektor
q.x.f.d., professor
________ Elmurodov A.A.
"29" 08 2024

O'ZBEKISTON QIZIL KITOBI

ISHCHI O'QUV DASTURI (SILLABUSI)
(Sirtqi ta'lim 3-bosqich talabalari uchun)

Bilim sohasi:	700000 –	Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohasi
Ta'lim sohasi:	710000 –	Muhandislik ishi
Ta'lim yo'nalishi:	60710400-	Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)

Samarqand – 2024

Fanning ishchi o‘quv dasturi (sillabusi) 202_ yilda tasdiqlangan o‘quv reja va fan dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

M.X.Begmatova – “Biologiya, ekologiya va dorivor o‘simliklar” kafedrasi mudiri, dotsent v.b. b.f.f.d PhD

X.T.Boymurodov–“Biologiya, ekologiya va dorivor o‘simliklar” kafedrasi b.f.d. professor.

Taqrizchilar:

Z.I.Izzatullayev - Samarqand davlat universiteti Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi kafedrasi professori.

Y.Sh.Tashpulatov – Toshkent davlat agrar universiteti Samarqand filiali Fundamental fanlar kafedrasi mudiri b.f.f.d. (PhD) dotsent.

Fanning ishchi o‘quv dasturi “Biologiya, ekologiya va dorivor o‘simliklar” kafedrasining 2024 yil “26” 08 dagi “1” -son yig‘ilishida muhokamadan o‘tgan va fakultet Kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri: ____________ **M.X.Begmatova**

Fanning ishchi o‘quv dasturi “Biotexnologiya” fakulteti Kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2024yil _____ _________dagi ____ -sonli bayonnoma).

Fakultet kengashi raisi : ____________ **Nurniyozov A.A.**

Kelishildi:

O‘quv-uslubiy boshqarma
boshlig‘i professor :v.b. ________________**Ro‘ziqulov R.F.**

VIII. Baholash

Talabalarning fanlarni o‘zlashtirishi 5 ballik tizimda baholanadi.

5 (a’lo) baho:
Xulosa va qaror qabul qilish;
Ijodiy fikrlar olish;
Mustaqil mushohada yurita olish;
Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish;
Mohiyatini tushunish;
Bilish, aytib berish;
Tasavvurga ega bo‘lish;
4 (yaxshi) baho:
Mustaqil mushohada yurita olish;
Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish;
Mohiyatini tushunish;
Bilish, aytib berish;
Tasavvurga ega bo‘lish;
3 (qoniqarli) baho;
Mohiyatini tushunish;
Bilish, aytib berish;
Tasavvurga ega bo‘lish;
2 (qoniqarsiz) baho:
Dasturni o‘zlashtirmaganlik;
Fanning mohiyatini bilmaslik;
Aniq tasavvurga ega bo‘lmaslik;
Mustaqil fikrlay olmaslik.

9. I.Hamdamov, Z.Bobomurodov, E.Hamdamova. Ekologiya. O‘quv qo‘llanma. – T.: “Fan va texnologiya” , 2009, 183 bet.
10. Salimov X.V. Ekologiya. O‘quv qo‘llanma. Konchi texproekt. N.- 2015 yil.
11. Izzatullayev Z., Botirov X.F., Fayzullayev B. Ekologiya asoslari. O‘quv qo‘llanma. – Samarqand. “Zarafshon nashryoti Dk” , 2018, 215 bet.
12. Tursunov X..T., Raximova T.U.Ekologiya. O‘quv qo‘llanma. Toshkent: “NIF MSH”, 2020,124 bet.

Axborot manbaalari

13.www.ziyo.net.
14. www.uralrti.ru.
15 www.twirpx.com.

Fan Sillabusi
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

Fan to‘g‘risida ma’lumot
Fan shifri: **O‘QK1406**
Fan nomi: **O‘zbekiston qizil kitobi**
Semestr/ yil: **5 semestr/2024-2025 o‘quv yili**
Kafedra: Biologiya, ekologiya va dorivor o‘simliklar
Soatlar/ kreditlar: **6,0 ECTS (28 auditoriya soati, 152 soat mustaqil ta’lim)**

Ma’ruza	Amaliy mashg‘ulot	Laboratoriya mashg‘ulotlari	Mustaqil ta’lim	Jami
10	12	6	152	180

Fan bo‘yicha mashg‘ulotlarning joylashuvi:
Auditoriya vaqti: dars jadvaliga asosan
Talablar:
Fan uchun mas’ul kafedra: **“Biologiya, ekologiya va dorivor o‘simliklar”**
Instruktor to‘g‘risida ma’lumot
Kafedra joylashgan joyi: **SamDVMCHBU, 6-o‘quv binosi, 697-xona**
Telefon: +99893-335-94-27 ish telefoni; mobil: +99893-335-94-27
E.mail.boymurodov1971@mail.ru vaqti: Uchrashuvga ko‘ra

I. Fanni o‘qitishdan maqsad -O‘zbekistonda tarqalgan noyob relekt va endemik turlarni saqlab qolish va kelgusi avlodga yetkazishdan iborat. Tashqi muhit omillarning tirik organizmlarga ta’siri, jamoada organizmlarning va ularning tashqi muhit bilan o‘zaro munosabatlarning umumiy qonuniyatlari to‘g‘risida, organizmlarning soni, jamoalar tuzilishi va dinamikasi, ekosistemalar hayotini belgilovchi qonuniyatlar va prinsiplari to‘g‘risida bilim berishdir.

II. Fanning vazifasi — Flora va fauna turlar tarkibini o‘zgarishi, turlar barqarorligini ta’minlovchi mexanizmlar; o‘simlik va hayvonlarni muhofaza qilish, tabiat muhofazasi bo‘yicha tadbirlarni rejalashtira olish va amalga oshirish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

III. Fanni o‘zlashtirish natijasida talaba:

- Ekosistemalar komponentlarining abiotik va biotik omillar bilan bog‘liqligi, undagi ozuqa zanjiri va trofik aloqalarni; ekosistemalar chidamliligi va o‘zini qayta tiklash xususiyati xaqida xulosalar chiqarish haqida ***tasavvur va bilimga ega bo‘lishi;***
- “O‘zbekiston Qizil kitobi” kursini o‘zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr: Flora va fauna turlar tarkibini o‘zgarishi, turlar barqarorligini ta’minlovchi mexanizmlar; o‘simlik va hayvonlarni muhofaza qilish, tabiat muhofazasi bo‘yicha tadbirlarni rejalashtira olish va amalga oshirish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

IV.O‘qitish usullari:

Fanni o‘qitish jarayonida zamonaviy uslublardan foydalanish, sohadagi muammolarni ta’limning ommaviy shakllari bilan bog‘lab, talabalarning nazariy bilimlarini amaliy mashg‘ulotlar orqali mustahkamlab borish lozim. O‘quv materiallarini talabalar tomonidan unumli o‘zlashtirish uchun ko‘rgazmali qurollar o‘qitishning texnik vositalari, chorvachilik fani bo‘yicha chop etilgan ma’ruza matnlaridan keng foydalanish, talaba bilimini baholash tizimini joriy etish. Ma’ruza mashg‘ulotlarida ilg‘or pedagogik texnologiyalar foydalaniladi.

“O‘zbekiston qizil kitobi” kursini loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondashuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim.
Tizimli yondashuv.
Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv.
Dialogik yondashuv.
Hamkorlikdagi ta’limni tashkil etish.
Muammoli ta’lim.

V. Fanning tarkibiy tuzilishi:

5.1. “O‘zbekiston qizil kitobi” fanidan rejalashtirilgan ma’ruza mashg‘ulotlarining kalendar tematik rejasi

Ma’ruza mashg‘ulotlarining:			
№	**mavzulari**	**rejasi**	**soat**
1-modul. O‘zbekiston qizil kitobi faniga kirish			
1.1	Kirish.Fanning maqsad va vazifalari, Qizil kitobning yaratilishi tarixi.O‘zbekiston “Qizil kitobiga kiritilgan yo‘q bo‘lib ketgan va yo‘qolish xavfi bo‘lgan hayvonlar.	1.1.1.Fanning maqsad va vazifalari. 1.1.2.Qizil kitobning yaratilishi tarixi. 1.1.3.O‘zbekiston “Qizil kitobi”ga kiritilgan yo‘q bo‘lib ketgan va yo‘qolish xavfi bo‘lgan hayvonlar.	2
1.2.	Halqali chuvalchanglar (Phylum Annelida) tipidan Qizil kitobga kiritilgan turlar. Bivalvia sinfi turlari. Gastrapoda sinfi t*urlari* .	1.2.1.Halqali chuvalchanglar. 1.2.2.Halqali chuvalchanglar Qizil kitobga kiritilgan turlar. 1.2.3.Bivalvia sinfi turlari.	2
1.3.	Hashorotlar sinfi *-class Insect* Hashorotlar sinfi vakillaridan qizil kitobga kiritilga turlar ekologiyasi.	1.3.1.Hashorotlar sinfi. 1.3.2.Hashorotlar sinfi vakillari, qizil kitobga kiritilgan turlari. 1.3.3.Hashorotlar sinfi turlari ekologiyasi.	2
1.4.	Suyakli baliqlar sinfi - *Superclass Osteichthyes.* Sudralib yuruvchilar (Class Reptilia) sinfi vakillari.	1.4.1.Suyakli baliqlar sinfi. 1.4.2.Suyakli baliqlar sinfi ahamiyati. 1.4.3.Sudralib yuruvchilar.	2
1.5.	Sudralib yuruvchilar (Class	1.5.1.Sudralib yuruvchilar Qizil kitobga	2

40.	O‘zbekiston “Qizil kitobi” ga kiritilgan hayvonlar ekologiyasi.	Adabiyotlardan foydalanishni og‘zaki shaklida	2
41.	O‘zbekiston “Qizil kitobi” ga kiritilgan o‘simliklar ekologiyasi.	Adabiyotlardan foydalanib og‘zaki shaklida	2
42.	Markaziy Osiyo - jahon sivilizasiyasining ajralmas qismi.	Referat shaklida	2
43.	Autekologiya-organizm va muhit orasidagi bog‘lanishlar, organizmlarning yashash muhitiga moslashuvi.	Taqdimot shaklida	2
44.	Ekologik omillar, abiotik, biotik va antropogen omillar. Ekologik omillarning tirik organizimlarga ta’siri, ekologik valentlik. Organizmlarning indikatsion ahamiyati.	Adabiyotlardan foydalanishni og‘zaki shaklida	2
45.	Populyasiya haqida ta’limot. Populyasiyaning statistik xarakteristikasi; soni, zichligi, yoshi, jinsiy tarkibi.	Taqdimot shaklida	2
Jami:			**152**

VII.Adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси “Қизил китоб” и. 1-2 том. Т., “Чинор ЭНК”. 2009.
2. А.Эргашев. Умумий экология. Олий ўкув юрти талабалари учун дарслик. Т., Ўзбекистон, 2003 й.,464 Б.
3. Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish. Toshkent, O‘qituvchi, 1991.
4. G‘appor Bobonazarov. “Bioxilma – xillik” Qarshi “Nasaf”-NMIU 2021 y.

Qo‘shimcha adabiyotlar

5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, “O‘zbekiston” nashriyoti, 2022 yil. – 416 bet.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-martdagi “Veterinariya va chorvachilik sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5696 son Farmoni.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 31-martdagi “Veterinariya va chorvachilik sohasida kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida”gi PQ-187-son qarori.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Atrof-muhitni muhofaza qilish hamda ekologik nazorat sohasidagi davlat organlari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida 30.12.2021 yildagi PQ-76-son qarori.

	o'zgarishi sabablari.	foydalanib og'zaki shaklida	
23.	Burchoqdoshlar oilasi o'simliklarining arealining o'zgarishi sabablari.	Referat shaklida	2
24.	Bug'doydoshlar oilasi vakillarining ko'paytirilishi, madaniylashtirilishi va ekologiyasi.	Taqdimot shaklida	2
25.	G'ovzabondoshlar va Gulsafsardoshlar oilasi vakillarining ko'paytirilishi, madaniylashtirilishi va ekologiyasi.	Adabiyotlardan foydalanishni og'zaki shaklida	2
26.	Ziradoshlar oilasidan O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan vakillariga antropogen ta'sirlar.	Referat shaklida	2
27.	Karamdoshlar va Karmakdoshlar oilasidan O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan vakillariga ekologiya omillar ta'siri.	Taqdimot shaklida	2
28.	Loladoshlar oilasining o'sish sharoitlari.	Adabiyotlardan foydalanib og'zaki shaklida	2
29.	Chinniguldoshlar oilasining o'sish sharoitlari.	Referat shaklida	2
30.	Chuchmomodoshlarga oilasi vakillari bilan tanishish	Taqdimot shaklida	2
31.	Chuchmomodoshlar oilasi ekologiyasi bilan tanishish.	Adabiyotlardan foydalanishni og'zaki shaklida	2
32.	Shirachdoshlar oilasi vakillarini xaritadan belgilash.	Referat shaklida	2
33.	Yalpizdoshlar oilasi vakillarini xaritadan belgilash.	Adabiyotlardan foydalanib og'zaki shaklida	2
34.	Sho'radoshlar oilasi maqomi.	Referat shaklida	2
35.	Qoqio'tdoshlar oilasi maqomi.	Taqdimot shaklida	2
36.	Hisor Davlat qo'riqxonasi o'simliklari.	Adabiyotlardan foydalanishni og'zaki shaklida	2
37.	Zomin tog' archa Davlat qo'riqxonasi o'simliklari.	Adabiyotlardan foydalanib og'zaki shaklida	2
38.	Zarafshon tabiat milliy bog'I o'simliklari.	Referat shaklida	2
39.	Kitob Davlat geologiya qo'riqxonasi o'simliklari.	Taqdimot shaklida	2

	Reptilia) sinfi vakillaridan Qizil kitobga kiritilgan turlar. Qushlar sinfi (Class Aves). Suv qushlari vakillaridan qizil kitobga kiritilgan turlar ekologiyasi.	kiritilgan turlari. 1.5.2.Qushlar sinfi. 1.5.3.Suv qushlari vakillaridan qizil kitobga kiritilga turlar ekologiyasi.	
Jami:			**10**

5.2. "O'zbekiston qizil kitobi " fanidan rejalashtirilgan amaliy mashg'ulotlarining kalendar tematik rejasi.

Amaliy mashg'ulotlarining:			
№	**mavzulari**	**rejasi**	**soat**
1.	Kirish. Qizil kitobning zaruriyati, yaratilishi tarixi.	1.1.O'zbekiston qizil kitobi haqida ma'lumot 1.2.Qizil kitobning zaruriyati, yaratilishi tarixi. 1.3.Qizil kitob hozirgi kundagi o'rni	2
2	O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan yo'qolish xavfi bo'lgan hayvonlar bilan tanishish.	2.1.Qizil kitobning O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan yo'qolish xavfi bo'lgan hayvonlar bilan tanishish 2.2.Qizil kitobning O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan yo'qolib ketgan hayvonlar bilan tanishish 2.3.Qizil kitobning O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan kamyob bo'lgan hayvonlar bilan tanishish	2
3.	Halqali chuvalchanglar (*Phylum Annelida*) tipidan Qizil kitobga kiritilgan turlarni o'rganish, ularni zoogeografiyasi bilan tanishish.	3.1.Halqali chuvalchanglar 3.2.Halqali chuvalchanglar qizil kitobga kiritilgan turlarni o'rganish 3.3.Halqali chuvalchanglar zoogeografiyasi bilan tanishish	2
4.	Mollyuskalarning maqomi,yashash joylarini o'rganish	4.1.Mollyuskalar haqida umumiy ma'lumot 4.2.Mollyuskalarning maqomi 4.3.Mollyuskalarning maqomi,yashash joylarini o'rganish	2
5.	Hasharotlar sinfi -*class Insecta* bilan tanishish.	5.1.Hasharotlar sinfi 5.2.Hasharotlar sinfi haqida umumiy tushuncha 5.3.Hasharotlar sinfi ahamiyati	2

6.	Hasharotlar sinfining soni, yashash tarzi, muhofaza choralari bilan tanishish	6.1.Hasharotlar sinfining soni 6.2.Hasharotlar sinfining yashash tarzi 6.3.Hasharotlar sinfining muhofaza choralari bilan tanishish	2
	Jami:		**12**

"O'zbekiston qizil kitobi" fanidan rejalashtirilgan laboratoriya mashg'ulotlarining kalendar tematik rejasi.

Laboratoriya mashg'ulotlarining:			
№	**mavzulari**	**rejasi**	**soat**
1.	Anordoshlar oilasi o'simliklarining arealining o'zgarishi sabablari. Burchoqdoshlar oilasi o'simliklarining arealining o'zgarishi sabablari.	1.1.Anordoshlar oilasi o'simliklarining arealining o'zgarishi sabablari. 1.2.Burchoqdoshlar oilasi. o'simliklarining arealining o'zgarishi sabablari.	2
2.	Bug'doydoshlar oilasi vakillarining ko'paytirilishi, madaniylashtirilishi va ekologiyasi. G'ovzabondoshlar va Gulsafsardoshlar oilasi vakillarining ko'paytirilishi, madaniylashtirilishi va ekologiyasi.	2.1.Bug'doydoshlar oilasi vakillarining ko'paytirilishi, madaniylashtirilishi va ekologiyasi. 2.2.G'ovzabondoshlar va Gulsafsardoshlar oilasi vakillarining ko'paytirilishi, madaniylashtirilishi va ekologiyasi.	2
3.	Ziradoshlar oilasidan O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan vakillariga antropogen ta'sirlar.Karamdoshlar va Karmakdoshlar oilasidan O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan vakillariga ekologiya omillar ta'siri.	3.1.Ziradoshlar oilasidan O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan vakillariga antropogen ta'sirlar. 3.2.Karamdoshlar va Karmakdoshlar oilasidan O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan vakillariga ekologiya omillar ta'siri.	2
	Jami:		**6**

VI. "O'zbekiston qizil kitobi" fanidan rejalashtirilgan talabalar mustaqil ta'limining kalendar tematik rejasi

№	**Mustaqil ta'lim mavzulari**	**Amalga oshirish mexanizmi**	**Hajmi (soatda)**
1.	Kirish. Qizil kitobning zaruriyati, yaratilishi tarixi.	Referat shaklida	6
2.	O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan yo'qolish xavfi bo'lgan hayvonlar bilan tanishish.	Taqdimot shaklida	6
3.	Halqali chuvalchanglar (*Phylum Annelida*) tipidan Qizil kitobga kiritilgan turlarni o'rganish, ularni zoogeografiyasi bilan tanishish.	Adabiyotlardan foydalanib og'zaki shaklida	6
4.	Mollyuskalarning maqomi,yashash joylarini o'rganish	Referat shaklida	6
5.	Hasharotlar sinfi -*class Insecta* bilan tanishish.	Taqdimot shaklida	6
6.	Hasharotlar sinfining soni, yashash tarzi, muhofaza choralari bilan tanishish.	Adabiyotlardan foydalanib og'zaki shaklida	6
7.	Hasharotlarning tarqalgan joylarini xaritadan belgilash.	Referat shaklida	6
8.	O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan baliqlar turlari bilan tanishish.	Taqdimot shaklida	6
9.	O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan baliqlar turlari zoogeografiyasi bilan tanishish.	Adabiyotlardan foydalanishni og'zaki shaklida	6
10.	O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan baliqlarning muhofaza choralari va ko'paytirish yo'llarini o'rganish.	Referat shaklida	6
11.	Sudralib yuruvchilar (*Class Reptilia*)sinfi vakillari	Taqdimotshaklida	6
12.	Sudralib yuruvchilarning maqomi, tarqalishi va yashash joylarini o'rganish.	Adabiyotlardan foydalanib og'zaki shaklida	6
13.	Sudralib yuruvchilarning ko'payishiga ta'sir etuvchi cheklovchi omillar.]	Referat shaklida	6
14.	Qushlar sinfi (*Class Aves*).	Taqdimot shaklida	6
15.	Qushlar sinfi vakillari tarqalgan joylarni xaritadan belgilash.	Adabiyotlardan foydalanishni og'zaki shaklida	6
16.	Qushlar sinfi vakillarining ekologiyasi bilan tanishish.	Referat shaklida	4
17.	Sut emizuvchilar sinfidan yo'qolish xavfi bo'lgan hayvonlar.	Referat shaklida	2
18.	Sut emizuvchi hayvonlarni tarqalishi.	Taqdimot shaklida	2
19.	Sut emizuvchi hayvonlar ekologiyasi.	Adabiyotlardan foydalanib og'zaki shaklida	2
20.	O'zbekiston Qizil kitobiga kiritilgan o'simliklar bilan tanishish.	Referat shaklida	2
21.	Ayiqtovondoshlar oilasi o'sish sharoitlari va muhofaza qilish bilan tanishish.	Taqdimot shaklida	2
22.	Anordoshlar oilasi o'simliklarining arealining	Adabiyotlardan	2